

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ
УКРАЇНИ

УКРАЇНА

(19) **UA** (11) **104511** (13) **C2**
(51) МПК (2014.01)
G01J 5/00

(12) ОПИС ДО ПАТЕНТУ НА ВИНАХІД

(21) Номер заявки: а 2012 10887	(72) Винахідник(и): Луданов Костянтин Іванович (UA)
(22) Дата подання заявки: 18.09.2012	(73) Власник(и): Луданов Костянтин Іванович, вул. Боженка, 14, м. Боярка, Київська обл., 08151 (UA)
(24) Дата, з якої є чинними права на винахід: 10.02.2014	(56) Перелік документів, взятих до уваги експертизою: UA 63080 A; 15.01.2004; UA 85425 C2; 26.01.2009; UA 56614 A; 15.05.2003; RU 60716 U1; 27.01.2007; US 2008/0062404 A1; 13.03.2008; US 3832068; 27.08.1974;
(41) Публікація відомостей про заяву: 11.11.2013, Бюл.№ 21	
(46) Публікація відомостей про видачу патенту: 10.02.2014, Бюл.№ 3	

(54) ПІРОМЕТРИЧНИЙ СПОСІБ ВИЗНАЧЕННЯ АБСОЛЮТНОЇ ТЕМПЕРАТУРИ ТА ВИПРОМІНЮЮЧОЇ ЗДАТНОСТІ ПОВЕРХНІ

(57) Реферат:

Винахід належить до галузі пірометрії і може бути використаний при спільному безконтактному визначенні дійсної температури селективної поверхні та її випромінюючої здатності. Спосіб безконтактного визначення абсолютної температури селективної поверхні є способом "часткової" пірометрії і містить вимір інтенсивності теплового випромінювання поверхні ΔE в робочому діапазоні спектра пірометра. Додатково визначають "колірну" температуру T_C шляхом вимірів двох "яскравісних" температур (T_{S1} та T_{S2}) на межах діапазону $\lambda_1 \div \lambda_2$ "часткової" радіаційної пірометрії (для хвиль λ_1 та λ_2), дійсну температуру поверхні визначають шляхом послідовних наближень з ітераційної формули, використовуючи як перше наближення "колірну" температуру T_C , а спектральні випромінюючі здатності селективної поверхні $\varepsilon_1, \varepsilon_2$ та її середню випромінюючу здатність $\bar{\varepsilon}_{12}$ на ділянці спектра також визначають з формул по значенню дійсної температури. Технічним результатом винаходу є визначення абсолютної температури поверхні аналітичним методом з ітераційної формули шляхом послідовних наближень.

UA 104511 C2

Винахід належить до галузі пірометрії і може бути використаний при спільному безконтактному визначенні дійсної температури селективної поверхні та її випромінюючої здатності.

Відомий спосіб колірної пірометрії, в якому шляхом вимірювання двох так названих "яскравіших" температур $T_{S1}(\lambda_1)$ та $T_{S2}(\lambda_2)$ попередньо визначають "колірну" температуру T_C з формули:

$$1/T_C = [1/(\lambda_2 T_{S2}) - 1/(\lambda_1 T_{S1})] / (1/\lambda_2 - 1/\lambda_1),$$

а дійсну температуру поверхні T_o розраховують на основі так названої "колірної" температури та логарифму відношення випромінюючих здатностей $\ln(\varepsilon_1/\varepsilon_2)$ поверхні для робочих довжин хвиль λ_1 та λ_2 колірної пірометра з формули:

$$1/T_o = 1/T_C + \ln(\varepsilon_1/\varepsilon_2) / [C_2(1/\lambda_2 - 1/\lambda_1)].$$

(див. Свет Д.Я. Оптические методы измерений истинных температур. Наука. М. 1982).

Оскільки в більшості випадків відношення $(\varepsilon_1/\varepsilon_2)$ апіорі невідоме, то для оцінки дійсної температури поверхні використовують наближення $\varepsilon_1 \approx \varepsilon_2$, в цьому випадку $\ln(\varepsilon_1/\varepsilon_2) \approx 0$, а тому зазвичай приймають $T_o \approx T_C$.

Недоліком способу-прототипу є те, що загалом випромінюючі здатності поверхні ε_1 і ε_2 для робочих довжин хвиль λ_1 і λ_2 колірної пірометра можуть значно відрізнятися, в цьому випадку логарифм їх відношення $\ln(\varepsilon_1/\varepsilon_2) \neq 0$, а припущення $T_o \approx T_C$ призводить до значної похибки і тому цей спосіб не можна пропонувати для точного вимірювання дійсної температури поверхні T_o та її випромінюючої здатності ε .

Найбільш близьким по технічній суті та досягаємому результату є спосіб "часткової" радіаційної пірометрії, в якому визначають так названу "радіаційну" температуру T_R шляхом вимірювання щільності власного випромінювання поверхні ΔE (причому не в повному спектрі, а в діапазоні довжин хвиль $\Delta\lambda_{12} = \lambda_2 - \lambda_1$), а "радіаційну" температуру T_R мають визначати з формули:

$$\Delta E = 15\sigma \cdot (T_R/\pi) \{ [C_2/\lambda_2 T_R]^3 + 3(C_2\lambda_2/T_R)^2 + 6(C_2/\lambda_2 T_R) + 6 \} \exp(-C_2/\lambda_2 T_R) - \\ - \{ [C_2/\lambda_1 T_R]^3 + 3(C_2\lambda_1/T_R)^2 + 6(C_2/\lambda_1 T_R) + 6 \} \exp(-C_2/\lambda_1 T_R) \}.$$

(див. Свет Д.Я... 1982)

Основним недоліком способу-прототипу є те, що для визначення дійсної температури T_o необхідно апіорі мати значення середньоінтегрального коефіцієнта випромінювання $\bar{\varepsilon}_{12}$ поверхні в робочому діапазоні хвиль $\Delta\lambda_{12}$ пірометра, бо її дійсна температура T_o може дуже сильно відрізнятися від "радіаційної" температури, яку дає пірометр: $T_o = T_R / (\bar{\varepsilon}_{12})^{0.25}$.

Крім того, з цього рівняння неможливо отримати вираз T_R у явному вигляді, а тому приведена формула для отримання "радіаційної" температури практично не використовується, а шкала пірометра в даному разі встановлюється шляхом тарування його шкали з використанням моделей "абсолютно чорного тіла".

В основу винаходу поставлена задача уточнення та розширення функціональних можливостей способу "часткової" радіаційної пірометрії, в якому шляхом проведення додаткового вимірювання колірної температури поверхні T_C визначають значення середньоінтегральної випромінюючої здатності $\bar{\varepsilon}_{12}$ (а точніше її середньгеометричного

наближення $\bar{\varepsilon}_{12} = \sqrt{\varepsilon_1 \cdot \varepsilon_2}$ через спектральні випромінюючі здатності ε_1 та ε_2 з виразів "яскравіших" температур T_{S1} та T_{S2} , котрі отримані в рамках додаткового визначення "колірної"

температури T_C : $\ln(\varepsilon_i) = C_2(T_o^{-1} - T_{Si}^{-1})/\lambda_i$ і яка має вигляд:

$$\bar{\varepsilon}_{12} = \sqrt{\varepsilon_1 \cdot \varepsilon_2} = \sqrt{\exp[C_2(T_o^{-1} - T_{S1}^{-1})/\lambda_1] \cdot \exp[C_2(T_o^{-1} - T_{S2}^{-1})/\lambda_2]},$$

що дає можливість визначати абсолютну температуру поверхні не таруванням шкали пірометра, а аналітичним методом, тобто з ітераційної формули шляхом послідовних наближень, використовуючи попередньо отримане значення "колірної" температури T_C як перше наближення ($T_{i=1} = T_C$), а також саме з формули визначати і середню випромінюючу здатність селективної поверхні $\bar{\varepsilon}_{12}$.

Поставлена задача вирішується тим, що в способі "часткової" радіаційної пірометрії, яка містить вимір інтенсивності випромінювання ΔE селективної поверхні в діапазоні спектра $\lambda_1 \div \lambda_2$, у відповідності з винаходом додатково визначають "колірну" температуру T_C шляхом вимірів двох "яскравісних" температур (T_{S1} та T_{S2}) на межах діапазону спектра "часткової" радіаційної пірометрії, тобто для хвиль λ_1 та λ_2 , абсолютну температуру поверхні визначають шляхом послідовних наближень з ітераційної формули:

$$T_{i+1} = \sqrt[4]{\Delta E / [\sigma \cdot (\bar{\epsilon}_{12} \cdot \Delta F_{21})_i]}$$

де T_i та T_{i+1} - відповідно, попереднє (i-те) та наступне (i+1) наближення T_0 для кожної ітерації, а як перше наближення до точного значення для T_0 в цій формулі приймають значення "колірної" температури T_C ($T_{i=1} = T_C$);

$$\bar{\epsilon}_{12} = \sqrt{\left\{ \exp[C_2(T_i^{-1} - T_{S1}^{-1})/\lambda_1] \cdot \exp[C_2(T_i^{-1} - T_{S2}^{-1})/\lambda_2] \right\}}; C_2 = 14,388 \text{ мм} \cdot \text{К};$$

F - функція випромінювання абсолютно чорного тіла, $\Delta F_{21} = F(\lambda_2) - F(\lambda_1) = 0,75 \cdot \{\exp[(1 - \lambda_1 T_i)/b] - \exp[(1 - \lambda_2 T_i)/b]\}$, b - постійна Віна, $b = 2,8978 \text{ мм} \cdot \text{К}$ (ця формула отримана автором, див. патент України № 63 080А та статтю "Комбинированный способ радиационной пирометрии в материаловедении" // Математические модели и вычислительный эксперимент в материаловедении. Труды ИГМ ПАНУ, серия "Моделирование в материаловедении". Киев-2006, Выпуск 8, с. 104-112), σ - постійна Стефана-Больцмана, $\sigma = 5,6704 \text{ Дж}/(\text{с} \cdot \text{м}^2 \cdot \text{К}^4)$.

Крім того, по визначеному вище значенню абсолютної температури поверхні T_0 визначають спектральні випромінюючі здатності поверхні ϵ_1 та ϵ_2 з формули $\epsilon_i = \exp[C_2(T_0^{-1} - T_{Si}^{-1})/\lambda_i]$, а по них - середню випромінюючу здатність в діапазоні спектра з формули $\bar{\epsilon}_{12} = \sqrt{(\epsilon_1 \cdot \epsilon_2)}$.

Такий спосіб комбінованої пірометрії забезпечує спільне визначення по формулах абсолютної температури селективної поверхні T_0 та її випромінюючих здатностей ϵ_1 і ϵ_2 на межах діапазону ($\lambda_1 \div \lambda_2$) та $\bar{\epsilon}_{12}$ в робочому діапазоні спектра $\lambda_1 \div \lambda_2$ "часткової" пірометрії із заданою точністю.

Пропозиція пояснюється наступним: в результаті реалізації винаходу, тобто проведенням трьох пірометричних вимірів квазітемператур (одної - часткової радіації і двох - яскравісних) отримують три рівняння, кожне з двома невідомими 1) $T_R = f_1(\bar{\epsilon}_{12}, T_0)$, 2) $T_{S1} = f_2(\epsilon_1, T_0)$ та 3) $T_{S2} = f_3(\epsilon_2, T_0)$, таким чином отримують систему трьох рівнянь з чотирма невідомими: $T_0, \epsilon_1, \epsilon_2$ та $\bar{\epsilon}_{12}$, яка не має рішення. Однак цю систему можна вирішити в разі зменшення числа невідомих до трьох (тобто на одне менше, наприклад, на $\bar{\epsilon}_{12}$) шляхом використання рівняння зв'язку $\epsilon_{12} = \varphi(\epsilon_1, \epsilon_2)$. Таке рівняння може бути фізично обґрунтовано твердженням, що середня випромінююча здатність $\bar{\epsilon}_{12}$ селективної поверхні в діапазоні спектра $\lambda_1 \div \lambda_2$ дорівнює в першому наближенні середньоарифметичному від спектральних випромінюючих здатностей на її межах: $\bar{\epsilon}_{12} = (\epsilon_1 + \epsilon_2)/2$, таким чином вона виключається з числа невідомих. У цьому випадку отримуємо систему трьох рівнянь з трьома невідомими ($T_0, \epsilon_1, \epsilon_2$), яка, як відомо, має рішення.

Оскільки у вираженнях "яскравісних" температур T_{Si} відповідні спектральні випромінюючі здатності представлені під знаком натурального логарифму: $\ln(\epsilon_i)$, то середньоарифметичну трактовку залежності $\bar{\epsilon}_{12} = \varphi(\epsilon_1, \epsilon_2)$, краще представити в логарифмічній формі: $\ln(\bar{\epsilon}_{12}) = (\ln \epsilon_1 + \ln \epsilon_2)/2$, звідки $\bar{\epsilon}_{12} = \sqrt{(\epsilon_1 \cdot \epsilon_2)}$, тобто $\bar{\epsilon}_{12}$ в даному разі є середнім пропорційним (або середнім геометричним) від ϵ_1 та ϵ_2 :

$\bar{\epsilon}_{12} = \sqrt{(\epsilon_1 \cdot \epsilon_2)}$. Насамкінець, прирівнюючи $\bar{\epsilon}_{12}$ з виразу температури "часткової" радіації до кореня з добутку ϵ_1 та ϵ_2 з відповідних виразів "яскравісних" температур, отримуємо замкнутий аналітичний вираз у вигляді неявної залежності невідомої абсолютної температури поверхні T_0 тільки від відомих величин ($\Delta E, T_{S1}, T_{S2}, \lambda_1$ та λ_2). Невідому T_0 не можна виразити з отриманого співвідношення в явному вигляді, тому її можна вирахувати використовуючи це співвідношення у вигляді ітераційної формули скориставшись методом поступових наближень:

$$T_{i+1} = \sqrt[4]{\Delta E / [\sigma \cdot (\bar{\epsilon}_{12} \cdot \Delta F_{21})_i]}$$

де T_i та T_{i+1} - відповідно, попереднє (i -те) та наступне ($i+1$) наближення до точного значення T_0 для кожної ітерації, а як перше наближення для T_0 в цій формулі приймають значення "колірної" температури T_C ($T_{i=1} = T_C$);

$$\bar{\varepsilon}_{12} = \sqrt{\left\{ \exp\left[C_2(T_i^{-1} - T_{S1}^{-1})/\lambda_1\right] \cdot \exp\left[C_2(T_i^{-1} - T_{S2}^{-1})/\lambda_2\right] \right\} C_2 = 14,388 \text{ мм} \cdot \text{К};$$

5 F - функція випромінювання абсолютно чорного тіла,
 $\Delta F_{21} = F(\lambda_2) - F(\lambda_1) = 0,75 \cdot \{\exp[1 - (\lambda_1 T_i)/b] - \exp[1 - (\lambda_2 T_i)/b]\}$, b - постійна Віна, $b = 2,8978 \text{ мм} \cdot \text{К}$,
 σ - постійна Стефана-Больцмана, $\sigma = 5,6704 \text{ Дж}/(\text{с} \cdot \text{м}^2 \cdot \text{К}^4)$.

Здійснивши декілька ітерацій щодо розрахунку по ітераційній формулі по уточненню першого наближення (зазвичай не більше 3-х) можна отримати результат з будь-якою наперед заданою точністю, тобто будь-якою кількістю однакових перших цифр в чисельному вираженню T_0 .

Отримавши точне значення абсолютної температури поверхні T_0 , досить просто знайти спектральні випромінюючі здібності селективної поверхні ε_1 та ε_2 для меж спектрального діапазону по формулах: $\varepsilon_i = \exp[C_2(T_0^{-1} - T_{Si}^{-1})/\lambda_i]$, та середню випромінюючу здатність поверхні на ділянці спектра $\bar{\varepsilon}_{12} = \sqrt{(\varepsilon_1 \cdot \varepsilon_2)}$.

Таким чином, у способі спільного визначення чотирьох невідомих: $T_0, \varepsilon_1, \varepsilon_2$ та $\bar{\varepsilon}_{12}$ необхідно і достатньо провести лише три виміри: радіаційна температура "часткової" радіації T_R та двох "яскравісних" температур T_{S1} і T_{S2} (в рамках визначення "колірної" температури T_C), бо одна з невідомих $\bar{\varepsilon}_{12}$ повністю визначається двома іншими: $\bar{\varepsilon}_{12} = \sqrt{(\varepsilon_1 \cdot \varepsilon_2)}$. Математично можливість аналітичного вирішення системи трьох рівнянь з трьома невідомими дозволяє знайти для всіх шуканих величин $T_0, \varepsilon_1, \varepsilon_2$ та $\bar{\varepsilon}_{12}$ замкнуті аналітичні вирази та достатньо точно визначити їх значення для монотонного характеру дисперсії спектральної випромінюючої здатності селективної поверхні в робочому діапазоні спектра $\Delta\lambda_{12} = \lambda_2 - \lambda_1$ і, таким чином, являє собою математичну основу запропонованого способу комбінованої пірометрії, оскільки дозволяє вирішити задачу винаходу.

Заявлений спосіб комбінованої пірометрії забезпечує спільне визначення абсолютної температури T_0 селективної поверхні і її випромінюючої здатності (спектральної - на межах робочого діапазону і інтегральної - всередині діапазону) з точних аналітичних виразів, що виключає необхідність тарування шкали пірометра на моделях "абсолютно чорного тіла".

ФОРМУЛА ВИНАХОДУ

Спосіб безконтактного визначення абсолютної температури селективної поверхні способом часткової пірометрії, що включає вимір інтенсивності теплового випромінювання поверхні ΔE в робочому діапазоні спектра пірометра або так званої радіаційної температури $T_R = \sqrt[4]{[\Delta E / (\sigma \cdot \Delta F_{21})]}$, який **відрізняється** тим, що додатково визначають колірну температуру T_C шляхом вимірів двох яскравісних температур (T_{S1} та T_{S2}) на межах діапазону $\lambda_1 \div \lambda_2$ часткової радіаційної пірометрії для хвиль λ_1 та λ_2 , а абсолютну температуру селективної поверхні визначають шляхом послідовних наближень з ітераційної формули:

$$T_{i+1} = \sqrt[4]{\Delta E / [\sigma \cdot (\bar{\varepsilon}_{12} \cdot \Delta F_{21})_i]},$$

де T_i та T_{i+1} - відповідно, попереднє (i -те) та наступне ($i+1$) наближення до точного значення T_0 для кожної ітерації, а як перше наближення для T_0 в цій формулі приймають значення колірної температури T_C ($T_{i=1} = T_C$);

$$\bar{\varepsilon}_{12} = \sqrt{(\varepsilon_1 \cdot \varepsilon_2)} = \sqrt{\left\{ \exp\left[C_2(T_i^{-1} - T_{S1}^{-1})/\lambda_1\right] \cdot \exp\left[C_2(T_i^{-1} - T_{S2}^{-1})/\lambda_2\right] \right\} C_2 = 14,388 \text{ мм} \cdot \text{К};$$

45 $\Delta F_{21} = F(\lambda_2) - F(\lambda_1) = 0,75 \cdot \{\exp[1 - (\lambda_1 T_i)/b] - \exp[1 - (\lambda_2 T_i)/b]\}$, b - постійна Віна, $b = 2,8978 \text{ мм} \cdot \text{К}$,
 F - функція випромінювання абсолютно чорного тіла; σ - постійна закону Стефана-Больцмана,
 $\sigma = 5,6704 \text{ Дж}/(\text{с} \cdot \text{м}^2 \cdot \text{К}^4)$,

а спектральні випромінюючі здатності селективної поверхні $\varepsilon_1, \varepsilon_2$ та її середню випромінюючу здатність $\bar{\varepsilon}_{12}$ на ділянці спектра $(\lambda_1 \div \lambda_2)$ визначають з формул:

$$\varepsilon_1 = \exp\left[C_2(T_0^{-1} - T_{S1}^{-1})/\lambda_1\right], \varepsilon_2 = \exp\left[C_2(T_0^{-1} - T_{S2}^{-1})/\lambda_2\right], \bar{\varepsilon}_{12} = \sqrt{(\varepsilon_1 \cdot \varepsilon_2)}.$$

Комп'ютерна верстка В. Мацело

Державна служба інтелектуальної власності України, вул. Урицького, 45, м. Київ, МСП, 03680, Україна

ДП "Український інститут промислової власності", вул. Глазунова, 1, м. Київ – 42, 01601